

El treball cooperatiu a l'aula de llatí

Laura Dejuan Gonzalez

INS Canigó, Almacelles
ldejuan@xtec.cat

Recepció: 2/10/2011

Resum

El treball cooperatiu és el grup de procediments amb què es treballen més competències bàsiques des de la competència comunicativa a la social i ciutadana, passant per la competència d'autonomia i la competència digital, entre d'altres.

Les competències, especificades al currículum de la LOE, es poden adquirir amb les moltes i variades possibilitats que ens presenta l'aprenentatge cooperatiu: ja sigui amb tècniques molt senzilles, com el full giratori, o amb tècniques més complexes, com el trencaclosques. D'entre totes aquestes activitats, destaca la tutoria entre iguals, en què un alumne tutoritza l'aprenentatge d'un altre, per la implicació de l'alumnat en el seu aprenentatge i en el del company amb qui treballa.

Paraules clau: treball cooperatiu, tutoria entre iguals, competències bàsiques, llatí.

1. El currículum i el treball cooperatiu

S'entén per competència la capacitat d'utilitzar els coneixements i habilitats, de manera transversal i interactiva, en contextos i situacions que requereixen la intervenció de coneixements vinculats a diferents sabers, cosa que implica la comprensió, la reflexió i el discerniment tenint en compte la dimensió social de cada situació.¹

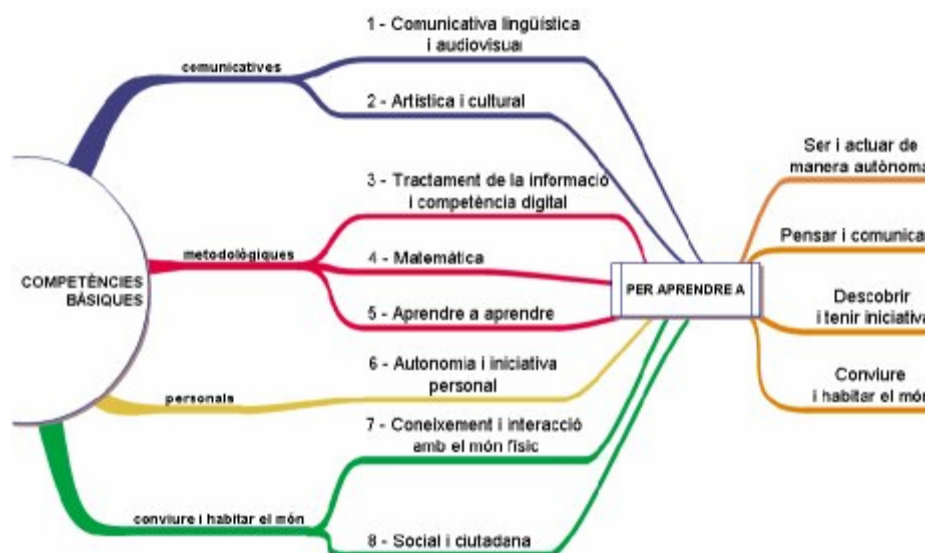
Aquesta és la definició de competència bàsica que apareix al currículum de la Llei Orgànica de l'Educació, la LOE, aprovada el 2006, i que regula els ensenyaments de primària, l'ESO i el batxillerat. Al currículum també s'esmenten i s'expliquen les 8 competències bàsiques que ha d'assolir el nostre alumnat en acabar l'ESO.

A banda d'afirmar que l'expressió oral i l'expressió escrita són eines fonamentals per al desenvolupament de les competències bàsiques i han d'estar incloses en el desenvolupament de totes les àrees i matèries, s'afegeix quins són els 4 eixos en què cal emmarcar els processos d'ensenyament i d'aprenentatge en l'assoliment de les competències bàsiques.

El primer eix és: «aprendre a pensar i comunicar» on s'afirma que «treballar de manera cooperativa, entre altres coses, afavoreix la construcció del coneixement i el desenvolupament del pensament».

En el segon, «aprendre a convida i habitar el món» s'afirma que «el treball en equip, la gestió positiva dels conflictes, el desenvolupament de projectes en comú, afavoreixen la cohesió social i la formació de persones compromeses i solidàries».

¹ Currículum Educació Secundària Obligatòria – Decret 143/2007 DOGC núm. 4915: <<http://www.gencat.cat/diari/4915/07176092.htm>> [data de consulta: 19/7/2012].

Esquema de les competències bàsiques del currículum.

Però no només en l'ESO, en el cas del batxillerat també;² en aquesta etapa les competències bàsiques es redueixen a 6 però també es recomana introduir tècniques per treballar en grup o de forma col·laborativa. Per exemple, hi podem llegir:

Ensenyar i aprendre per competències pressuposa accentuar en la didàctica de cada disciplina aquelles activitats d'ensenyament i aprenentatge susceptibles de produir coneixements, destreses i actituds que puguin ser mobilitzats en situacions concretes com, per exemple, pràctiques de treball en grup cooperatiu, tutorització de recerques, resolució de qüestions en grup, plantejament de situacions que comportin l'expressió i interacció oral, etc.

2. Què és el treball cooperatiu?

Segons Rue (1991), l'aprenentatge cooperatiu és un terme genèric usat per referir-se a un grup de procediments d'ensenyament que parteixen de l'organització de la classe en petits grups mixtos i heterogenis on els alumnes treballen conjuntament de manera coordinada per resoldre tasques acadèmiques i aprofundir en el seu propi aprenentatge.

L'aprenentatge cooperatiu ofereix els següents avantatges:

- Els alumnes estan més motivats per la tasca.
- Es fomenten les actituds d'implicació i d'iniciativa.
- Millora el grau de comprensió del que es fa i del per què es fa.
- Es treballa més, per tant el volum de treball realitzat és més gran.
- Millora la qualitat del treball.
- Es fomenta la relació social en l'aprenentatge.

Dins de l'aula l'aprenentatge cooperatiu pot donar-se en tres tipus de grups: informals, formals i de base.

Els grups informals es formen per a discutir qüestions o resoldre problemes en una sessió de classe o fins i tot per activitats de menys duració.

² Currículum batxillerat – Decret 142/2008 DOGC núm. 5183: <<http://www.gencat.cat/diari/5183/08190087.htm>> [data de consulta: 19/7/2012].

Els grups formals, en canvi, resolen una tasca la durada de la qual pot anar des d'una sessió a diverses setmanes. I, finalment, els grups de base són formats per a treballar a llarg termini. Per exemple, tot el curs o diversos cursos i amb aquests es pot supervisar la progressió de cadascun dels seus components en àmbits que no només han de ser acadèmics.

L'èxit d'una bona pràctica de treball cooperatiu ve condicionat per tres punts molt importants i que convé tenir presents en totes les activitats que proposem.

En primer lloc, els grups no han de ser gaire grans; es recomana la formació de grups heterogenis d'entre 3 i 5 alumnes.

En segon lloc, cal demanar als equips que elaborin el pla d'equip. En aquest, s'hi anoten els seus compromisos personals i els passos que segueixen per al desenvolupament de la tasca encomanada. Un cop feta, cal que el pla d'equip sigui avaluat posteriorment per tal d'observar els resultats i veure en què es pot millorar per a properes tasques.

I en tercer lloc, cada membre del grup ha d'assumir un rol. Exemples: el responsable-coordinador que s'encarrega de controlar el temps i el material, del torn de paraula; el secretari que s'encarrega d'anotar decisions i omplir formularis; el supervisor de l'ordre, de controlar el to de veu, evitar la dispersió...

Tots aquests rols poden ser modificats, segons els nostre criteri i les necessitats del grup-classe, i fins i tot podria ser que un alumne en portés a terme dos. El més important és que les tasques estiguin ben definides i que cada alumne conegui quina és la seva funció dins del grup. Cada alumne ha d'exercir el rol a què es compromet, a banda dels seus compromisos personals.

Les pautes per portar a terme un projecte de treball cooperatiu són:

1. Explicació dels objectius, les competències i els continguts que es volen treballar a partir de l'activitat.
2. Realització dels equips i distribució-negociació de rols de cada alumne.
3. Temporalització i calendari: previsió de les sessions i planificació de les accions en cada sessió.
4. Intervenció docent. Rol/tasques dels professors participants.
5. Explicació del pla d'equip.
6. Formació de l'alumnat.
7. Elaboració del llistat amb el material necessari i els espais on es treballarà.
8. Elaboració dels criteris i instruments d'avaluació de l'activitat (autoavaluació, coavaluació, autoavaluació de l'equip, reflexió d'equip...).
9. Previsió de dificultats i de possibles solucions.

3. Activitats de treball cooperatiu per a l'aula de Llatí

Les possibilitats que ens ofereix el treball cooperatiu són moltes i diferents: des d'activitats de deu minuts, en què no es necessita ni l'elaboració del pla d'equip ni la distribució de rols, fins a propostes que duren més d'una sessió i més complexes amb les quals són necessaris, entre altres aspectes, els rols i el pla d'equip.

És cert que hi pot haver propostes massa senzilles, però cal buscar aquella que s'ajusti millor als nostres objectius i a les característiques del nostre alumnat.

Tot contingut que vulguem treballar té la seva activitat, només cal buscar l'opció més adequada i proposar-hi un plantejament.

D'entre totes les activitats, exposo a continuació breument les seves característiques i com posar-les en pràctica a l'aula de llatí.

3.1. Trencaclosques

Es divideix el tema en subtemes i cada membre del grup treballa sobre un subtema. Els membres de cada subtema dels diferents equips formen el grup d'experts per resoldre dubtes i posar en comú tota la informació. Després dels grups d'experts, cada membre explica la seva part als altres membres.

El tema podria ser, per posar un exemple, la història de Roma. Cada membre treballa sobre un període: Monarquia, República i Imperi. Un cop hagin buscat la informació sobre el seu període, es reuneixen els experts de cada subtema de cada equip, per tal de posar en comú tot el que saben i resoldre dubtes. Després, tornen al seu grup, i cada membre explica la seva part a la resta de l'equip. Cada equip elabora un dossier i/o una presentació PowerPoint.

Per a avaluar els equips podem utilitzar una rúbrica de les que es troben en els diferents manuals de treball cooperatiu com la que proposa Pere Pujolàs.

AUTOAVALUACIÓ DE L'EQUIP. Núm.:			
Nom o (núm.) de l'equip:	Curs:	Grup:	
Any acadèmic:	Període de vigència:		
Distribució dels càrrecs			
1. Com ha funcionat el nostre equip?	Ha de millorar	Bé	Molt bé
2. Cadascú ha exercit les tasques que li pertocaven?			
3. Tots hem après?			
4. Hem utilitzat el temps adequadament?			
5. Ens hem ajudat mútuament?			
6. Hem assolit els objectius de l'equip?			
Què és el que hem fet especialment bé?			
Què hem de millorar?			
Objectius pel pròxim Pla de l'Equip:			
Valoració global:	Supervisió del/la professor/a:		

Desenvolupament:

- 1a sessió: formació de grups i distribució de tasques.
- 2a sessió: cada alumne busca informació (delimitada pel professor/a) del seu període.
- 3a sessió: trobada de grups d'experts.
- 4a sessió: redacció informació.
- 5a sessió: exposició als membres de la resta de grups.
- 6a sessió: elaboració dossier i/o presentació PowerPoint.

- 7a sessió: presentació a la resta de grups i avaluació i autoavaluació.

3.2. Grup d'investigació o treball en projectes

Es tria un tema i els alumnes es pregunten què en volen saber i com es distribueixen les tasques i els rols. El professor segueix el progrés amb el pla d'equip, com el següent:

PLA D'EQUIP		
Nom	Curs	Grup
Any	Data inici	Data fi
Distribució dels càrrecs		
responsable-coordinador		
secretari		
supervisor de l'ordre		
animador		
Objectius de l'equip		
1.		
2.		
3.		
Compromisos personals		
Nom	Compromís	

El tema podria ser el temps d'oci a Roma i cada alumne treballa sobre els subtemes que vulgui treballar. Els equips es reuneixen amb el professor per tal de poder resoldre dubtes abans d'elaborar el dossier i/o la presentació oral.

Desenvolupament:

- 1a sessió: formació de grups i distribució de tasques i rols.
- 2a sessió: recerca de la informació (delimitada pel professor/a).
- 3a sessió: trobada amb el professor/a.
- 4a sessió: redacció informació.
- 5a sessió: redacció informació.
- 6a sessió: elaboració dossier i/o presentació Powerpoint.
- 7a sessió: elaboració dossier i/o presentació Powerpoint.
- 8a sessió: presentació a la resta de grups i avaluació i anàlisi del pla d'equip.

3.3. El full giratori

El professor/a assigna una tasca als equips: declinació d'un nom, conjugació de temps verbals...

Un membre de l'equip inicia la tasca en un full. En acabar la seva tasca, passa el full al company/a que ha de continuar la tasca. Així successivament fins completar-la entre tots.

Mentre un membre de l'equip està realitzant la seva part de la tasca, la resta han d'estar pendents d'allò que fa ja que potser necessita alguna ajuda o algun tipus de correcció.

Cada alumne pot fer la seva part d'un determinat color i així podem saber, si és necessari, les aportacions individuals de cadascú.

Desenvolupament:

- Cada grup ha de declinar diferents paraules.
- Cada membre ha d'escriure dos casos cada cop que li arriba el full, fins a un total de 4.
- Els altres membres han de controlar que l'alumne que escriu ho fa bé, i en cas que hi hagi algun error cal explicar-li el perquè.

3.4. Números iguals junts

El professor/a assigna una tasca i els diferents equips decideixen com resoldre-la assegurant-se que tots saben fer-la. El professor/a tria a l'atzar un número de l'1 al 4.

Si, posem per cas, ha sortit el número 3, aquells alumnes que tinguin aquest número de cadascun dels equips, hauran de sortir a explicar la tasca realitzada a la resta de companys de la classe.

Desenvolupament:

- Cada grup ha de conjugar diferents temps verbals.
- Cada membre ha de saber la solució; si no ho sap, cal que els companys li expliquin com ho ha de fer.
- Es tria un membre de cada grup perquè ho expliqui a la resta de grups.

3.5. 1-2-4

Es formen equips de quatre membres. Primer es treballa de manera individual; es pensa la resposta correcta a la qüestió plantejada pel professor/a (1).

Després, per parelles, comenten i unifiquen les seves respostes (2).

Per últim, tot l'equip ha de decidir quina és la resposta correcta a la pregunta formulada pel professor/a (4).

Aquesta activitat ens ajuda a fer que tot l'alumnat participi i aporti la seva opinió al grup.

Desenvolupament:

- Cada alumne ha de fer la traducció a casa com a deures.
- A classe, es formen parelles i comenten i corregeixen la frase.
- Finalment, els 4 membres, formats per dues parelles, comenten la seva traducció i fan una proposta definitiva per a la resta de membres del grup.

4. Tutoria entre iguals

Una de les tècniques més utilitzades en els diferents nivells educatius, tant a primària i secundària, com a nivell universitari, és la tutoria entre iguals o *peer tutoring*.

La tutoria entre iguals consisteix en la tutorització d'un alumne per part d'un altre que fa de tutor a través d'una planificació, supervisada pel professor.

Hi ha la possibilitat de proposar tutories entre alumnes de diferent edat. Són conegudes com a *cross-age tutoring* en què l'alumne tutor és el de més edat. Però també trobem tutories amb alumnat de la mateixa edat, més fàcils d'organitzar, perquè es poden organitzar a la mateixa aula. En aquestes pràctiques els rols poden ser fixos però també es poden intercanviar; és l'anomenada tutoria recíproca.

En els centres educatius de secundària i primària, la tutoria entre iguals esdevé un instrument d'atenció a la diversitat, que mobilitza la capacitat mediadora de l'alumnat, donant-se suport per aprendre i que ajuda a superar les diferències de nivell entre alumnes d'una mateixa aula.

En canvi, en molts altres centres es fomenten els projectes d'aprenentatge entre iguals en l'ensenyament-aprenentatge de segones llengües a través de correus electrònics enviats entre alumnes. És a dir, alumnat de dos països de llengües diferents ensenya la seva llengua a alumnes d'altres països que la tenen com a segona llengua: per exemple, castellà i anglès.

Aquesta pràctica també es duu a terme en l'aprenentatge de la lectura, especialment en escoles de primària, on alumnat de 5è o 6è tutoritza als alumnes que n'estan aprenent o que mostren dificultats.

La duració de la tutoria entre iguals és diferent segons els objectius proposats. En les de lectura, el procés de tutorització és llarg, és a dir, pot durar un curs mentre que dins d'una aula poden durar des d'una sessió a més d'una.

D'entre totes les propostes que he trobat de tutoria entre iguals, en destacaria les següents:

- *Tutoria entre iguals* entre estudiants de magisteri i de psicopedagogia de l'UAB.
- *Llegim en parella* del CEIP Riera de Ribes de Sant Pere de Ribes.
- *E-tutoring* entre alumnes de Catalunya i Escòcia: CEIP El Morsell (Olivella) i St. Ninians's RC Primary School de Dundee
- *Una experiència de tutoria entre iguals* en la Universidad de Oaxaca (Mèxic) per a estudiants de la llicenciatura de Llengües Estrangeres.

Per a dur a terme sessions d'aprenentatge entre iguals amb el nostre alumnat hem de seguir aquests passos:

1. Fase preparatòria: participació, alumnes tutors i alumnes tutoritzats.
2. Disseny sessions: continguts i estructura bàsica.
3. Creació de parelles.
4. Formació als tutors sobre els objectius de l'activitat.
5. Sessió o sessions de tutoria.
6. Avaluació, autoavaluació i valoració de l'activitat.

4.1. La meva pràctica

Durant una classe de 4t d'ESO, em vaig adonar que, a l'hora de traduir frases amb paraules de la 2a declinació, els alumnes que fins llavors mostraven seguretat, traduint frases amb la primera declinació, començaven a mostrar un cert temor.

És a dir, un curs més, veia els dubtes que ocasiona l'aparició en escena d'una nova declinació. Ho vaig comentar amb els alumnes de 1r de batxillerat que llavors ja treballaven amb la tercera. Per a ells, les preocupacions dels alumnes de 4t els van semblar *peccata minuta* en comparació amb els seus on les paraules de tema en -i o en consonant podien presentar problemes més greus.

I així va ser com vaig iniciar el procés. Vaig formar 7 parelles entre alumnes de 1r de batxillerat com a tutors i els alumnes de 4t ESO com a alumnes tutoritzats.

Abans de la sessió, vaig passar als alumnes tutors les frases que havien de traduir perquè, si volien, s'ho prepararessin.

La sessió que van traduir era una hora de 4t d'ESO i vaig demanar permís al professor perquè em deixés tenir aquella hora els alumnes de 1r de batxillerat.

La classe va consistir en traduir unes oracions que prèviament els havia passat als alumnes de batxillerat.

En arribar, vaig distribuir les parelles en dues aules, ja que d'aquesta manera podrien treballar millor i no es molestaven entre ells. Un cop asseguts, tots els alumnes es van posar a treballar.

L'experiència va ser molt positiva especialment per als alumnes: per als tutors perquè es van obligar a dominar la matèria per a poder-la explicar als seus companys i els alumnes tutoritzats perquè van comprovar que se'n podrien sortir, només depenia d'ells mateixos.

Acabada la tutoria, vaig fer una valoració de tots els alumnes:

Les conclusions són clares: tots repetirien l'experiència, però molts no veuen viable l'opció que les parelles siguin del mateix curs ja que consideren que tots estan al mateix nivell. No són capaços de veure que dins d'una classe hi ha diferents nivells i que entre ells també es podrien ajudar.

D'aquesta valoració, m'agradaria comentar algun dels comentaris que van fer els alumnes:

Per exemple, una de les tutores diu: «M'ha agradat transmetre a l'alumne petits trucs o explicacions que moltes vegades s'aprenen de forma individual i que són pròpies de cadascú».

O «jo ho sabia i ho entenia, però és difícil explicar i més, saber si l'altra persona t'està entenent». I fins i tot afirma: «Explicar no és tan fàcil com sembla».

Els alumnes tutoritzats en canvi: «M'ha agradat aquesta activitat, perquè aprens d'una forma diferent, i et fa creure capaç d'aprendre-ho tu també». O «veure que l'assignatura no és tan difícil com sembla al principi...».

5. Consideracions finals

Com la majoria de tècniques metodològiques que es vulguin incloure a l'aula necessiten el seu temps d'implantació. Una de les consideracions a tenir en compte és començar amb tècniques senzilles com l'1-2-4 per acabar amb les més complexes, és a dir, el grup d'investigació o el trencaclosques. Aquestes últimes necessiten que l'alumne vagi aprenent a treballar en grup amb activitats curtes i senzilles i, poc a poc, introduir tasques que requereixen més cooperació.

Finalment, us voldria animar a incloure tècniques com les que us he explicat de treball cooperatiu en la vostra metodologia, especialment la tutoria entre iguals, perquè nosaltres, els docents, no només som transmissors de coneixements sinó també de valors com la responsabilitat, la creativitat, el respecte, l'amistat, la convivència o la cooperació, perquè nosaltres som transmissors del saber, del saber fer i del saber ser i estar.

Bibliografia

- David DURAN (coord.) (2006), «Tutoría entre iguales: algunas prácticas», *Aula de Innovación Educativa*, 153-154, p. 7-39.
- David DURAN (coord.) (2006), «Llegim en parella». *Un programa de tutoria entre iguals, amb alumnes i famílies, per a la millora de la competència lectora*, <http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=17247> [data de consulta: 19/7/2012].

- David DURAN; Sílvia BLANCH; Allen THURSTON; Keith TOPPING (2010), «Tutoría entre iguales recíproca y virtual para la mejora de habilidades lingüísticas en español e inglés», *Infancia y Aprendizaje*, 33, p. 209-222.
- David DURAN; Patrícia SERRA; Ester MIQUEL (2004), «El aprendizaje entre iguales: tutoría entre iguales, aprendizaje cooperativo y colaboración docente», *Aula de Innovación Educativa*, 132, p. 75-77.
- Pere PUJOLÀS (2008), «Cooperar per aprendre i aprendre a cooperar: el treball en equips cooperatius com a recurs i com a contingut», *Aula de Innovación Educativa*, 170, p. 37-65.
- Pere PUJOLÀS (2007), *Aprende juntos alumnos diferentes*, Vic, Eumo.
- Ángeles PARRILLA (1992), *El profesor ante la integración escolar: investigación y formación*, Madrid, Cincel.
- Joan RUÉ, (1991), *El treball cooperatiu*, Barcelona, Barcanova.

Curriculum

Laura Dejuan Gonzalez és llicenciada en Filologia Clàssica per la Universitat de Barcelona. Actualment, treballa com a professora de secundària de llatí a l'INS Canigó d'Almacelles (Lleida).
